

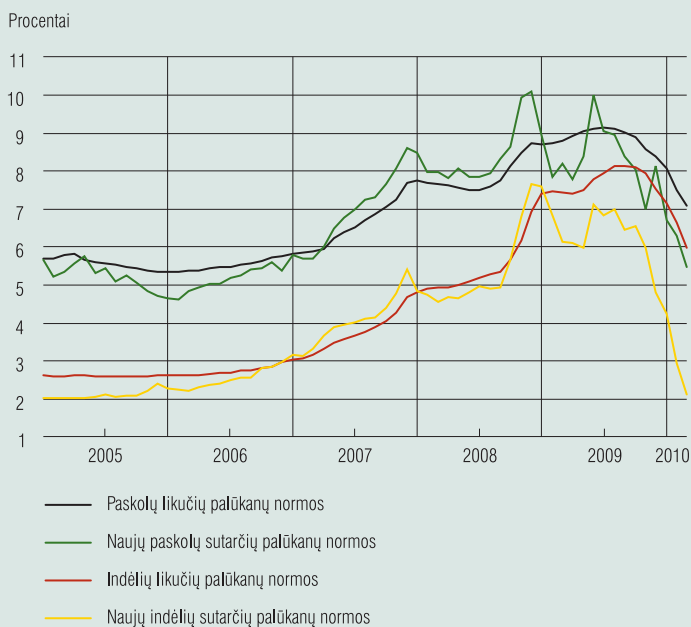
Intarpas. Pinigų finansinių institucijų paskolų ir indėlių palūkanų normos

PFI paskolų ir indėlių palūkanų normų statistika – tai Lietuvos kredito įstaigų (komercinių bankų, užsienio bankų filialų ir kredito unijų) palūkanų normų, taikomų Lietuvos rezidentų namų ūkių, įskaitant namų ūkiams paslaugas teikiančias ne pelno institucijas, ir nefinansinių korporacijų indėliams ir paskoloms, statistika¹. Lietuvos bankas mėnesiniame biuletenyje ir interneto svetainėje itin detaliai skelbia PFI paskolų ir indėlių 40 palūkanų normų. Jas sugrupavus, skelbiamos dar 39 papildomos palūkanų normos.

Šią statistiką Lietuvos bankas pradėjo skelbti nuo 2005 m. Ji pakeitė paskolų ir indėlių palūkanų normų statistiką, kurią Lietuvos bankas rengė ir skelbė nuo 1992 m. gruodžio mėn. iki 2004 m. gruodžio mėn. Nuo 2004 m. spalio mėn. iki 2005 m. vasario mėn. Lietuvos banko mėnesiniuose biuleteniuose ir interneto svetainėje² skelbiami suvestiniai Lietuvos bankų ir užsienio bankų filialų duomenys, o nuo 2005 m. kovo mėn. – suvestiniai Lietuvos bankų, užsienio bankų filialų ir kredito unijų duomenys. Naujos statistikos apimtis ir apibrėžtis skiriasi nuo anksčiau skelbtos, nauji ir ankstesni palūkanų normų duomenys tiesiogiai tarpusavyje nepalyginami, nors skirtumai nedideli. Pvz., 2004 m. spalio–gruodžio mėn. paskolų litais fiziniams asmenims ir įmonėms vidutinės metų palūkanų normos buvo atitinkamai 5,72, 5,96 ir 5,64 procento. Pagal naują metodiką apskaičiuotos naujų paskolų nefinansinėms korporacijoms ir namų ūkiams palūkanų normos tais pačiais laikotarpiais buvo 5,60, 5,59 ir 5,67 procento, o paskolų likučių – 5,62, 5,72 ir 5,71 procento.

PFI palūkanų normų statistika pasitelkiama analizuojant pinigų politikos poveikį palūkanų normoms, ūkio sektorių pajamoms ir išlaidoms, pinigų ir kredito paklausą bei šalies finansinį stabilumą. Naujų paskolų ir indėlių palūkanų normos dėl aktyvesnės jų kaitos labiau tinkamos analizuojant paskolų ir indėlių rinkas trumpu laikotarpiu, o likučių palūkanų normos – nagrinėjant kredito įstaigų pelningumą ilgu laikotarpiu (žr. A paveikslą).

A pav. Paskolų ir sutarto termino indėlių litais palūkanų normos

Šaltinis: Lietuvos banko apskaičiavimai.

Kaip sakyta, PFI paskolų ir indėlių palūkanų normų statistiką sudaro dvi dalys: naujų paskolų ir indėlių palūkanų normų statistika bei paskolų ir indėlių likučių palūkanų normų statistika. Naujų paskolų ir indėlių palūkanų normų statistika apima visas naujas sutartis ar jų sąlygas, kai paskolos ar indėlio palūkanų norma nustatoma pirmą kartą, ir visus naujus susitarimus dėl anksčiau jau suteiktų paskolų ir padėtų indėlių. Ši statistika neapima pratęstos paskolos ar indėlio sutarties, jei ji pratęsiama aktyviai nedalyvaujant namų ūkiui ar nefinansinei korporacijai ir iš naujo nesitarant dėl sutarties sąlygų, įskaitant ir palūkanų normų keitimą (pvz., pastovios palūkanų normos pakeitimas kintamąja ir atvirkščiai). Paskolų ir indėlių likučių palūkanų normos – tai paskolų bei indėlių likučių ataskaitinio laikotarpio pabaigoje palūkanų normos. Skaičiuojant likučių palūkanų normas, neįtraukiamos blogos paskolos ir paskolos skolai restruktūrizuoti, kurių palūkanų normos paprastai skiriasi nuo rinkos palūkanų normų.

Naujų paskolų ir indėlių palūkanų normų duomenys bei paskolų ir indėlių likučių palūkanų normų duomenys yra skirtingi, nes labai skiriasi jų statistinės visumos. Naujos paskolos ar indėlio sutartyje nustatyta palūkanų norma gali niekada nebūti taikoma, jei PFI ir klientas sudaro sutartį, tačiau vėliau klientas nusprendžia indėlio nepadėti arba nepasinaudoti paskola. Tada sutarties palūkanų norma ataskaitiniu laikotarpiu bus naudojama apskaičiuoti naujų paskolų ir indėlių palūkanų normą, tačiau niekada nebus įtraukta apskaičiuojant paskolų ir indėlių likučių palūkanų normas.

PFI paskolų ir indėlių statistikoje skelbiamos dviejų rūšių palūkanų normos: perskaičiuota sutartinė palūkanų norma ir metinė paskolos grąžinimo norma. Perskaičiuota sutartinė palūkanų norma – tai sutarta paskolos ar indėlio metinė palūkanų norma, perskaičiuota atsižvelgiant į tai, kaip dažnai mokamos palūkanos. Ši norma apima visus paskolos ar indėlio palūkanų mokėjimus, bet neapima kitų galimų išlaidų. Jei sutartinės palūkanos mokamos vienodais intervalais, tai perskaičiuota sutartinė norma apskaičiuojama pagal formulę³

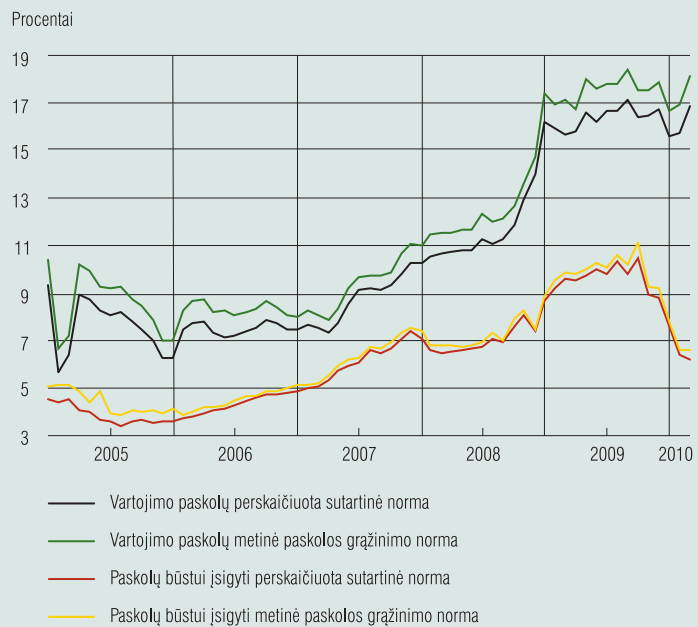
$$x = \left(1 + \frac{r}{n}\right)^n - 1,$$

kur: x – perskaičiuota sutartinė palūkanų norma; r – PFI ir kliento sutarta metinė paskolos ar indėlio palūkanų norma; n – palūkanų už paskolą ar indėlį mokėjimo dažnis per metus: 1 – kai palūkanos mokamos kartą per metus, 2 – kai palūkanos mokamos kas pusmetį, 4 – kai palūkanos mokamos kas ketvirtį, 12 – kai palūkanos mokamos kas mėnesį.

Metinė paskolos grąžinimo norma – tai palūkanų mokėjimas ir kitos su paskolų gavimu ir naudojimu susijusios išlaidos. Skaičiuojama visų naujų vartojimo paskolų ir visų naujų paskolų būstui įsigyti grąžinimo norma. Lietuvos bankas skelbia vidutines svertines metines perskaičiuotas sutartines palūkanų normas ir metines paskolos grąžinimo normas, kurias apskaičiuojant svoriais naudojamos paskolų ir indėlių apimtys pagal kiekvieną kategoriją. Vartotojai, analizuojantys namų ūkiams suteiktų naujų vartojimo paskolų ir paskolų būstui įsigyti palūkanų normų kaitą, turėtų taikyti perskaičiuotą sutartinę palūkanų normą, nes ji tiksliau nusako paskolų rinką ir neapima papildomų su paskolos tvarkymu susijusių išlaidų. Metinių paskolos grąžinimo normų duomenys patogesni analizuoti namų ūkių išlaidas, susijusias su vartojimo ir būstui įsigyti suteiktomis paskolomis.

B paveiksle pateiktos naujų paskolų namų ūkiams perskaičiuotos sutartinės ir metinės paskolos grąžinimo palūkanų normos, matomi jų skirtumai, susidarę dėl papildomų paskolų tvarkymo išlaidų. Jie svyravo nuo 0,54 iki 1,45 procentinio punkto vartojimo paskolų atveju ir nuo 0,09 iki 1,23 procentinio punkto paskolų būstui įsigyti atveju.

B pav. Naujų paskolų namų ūkiams palūkanų normos

Šaltinis: Lietuvos banko apskaičiavimai.

Nefinansinių korporacijų ir namų ūkių vidutinės svertinės indėlių palūkanų normos klasifikuojamos į vienadienių, sutarto termino ir įspėjamojo laikotarpio indėlių palūkanų normas. Atsižvelgiant į paskolos paskirtį, vidutinės svertinės namų ūkiams suteiktų paskolų palūkanų normos klasifikuojamos į vartojimo paskolų, paskolų būstui įsigyti ir paskolų kitiems tikslams palūkanų normas. Taip pat išskiriamos nefinansinių korporacijų ir namų ūkių sąskaitų pereinamojo laikotarpio palūkanų normos. Paskolų nefinansinėms korporacijoms palūkanų normos taip pat klasifikuojamos pagal paskolos dydį: iki 3,4528 mln. litų ir didesnės kaip 3,4528 mln. litų paskolos.

Vidutinės svertinės palūkanų normos klasifikuojamos pagal trukmę atsižvelgiant į paskolos ir indėlio pradinį terminą, įspėjamąjį laikotarpį arba pradinį palūkanų normos fiksavimo laikotarpį. Priimti nauji sutarto termino indėliai ir sutarto termino indėlių likučiai klasifikuojami atsižvelgiant į pradinį terminą, įspėjamojo laikotarpio indėliai – į įspėjamąjį laikotarpį. Paskolų likučiai klasifikuojami atsižvelgiant į pradinį terminą, o naujos paskolos – į pradinį palūkanų normos fiksavimo laikotarpį. Pradinis palūkanų normos fiksavimo laikotarpis – tai sudarant sutartį iš anksto nustatytas laikotarpis, per kurį palūkanų normos dydis negali būti keičiamas.

Naujos paskolos priklausomai nuo pradinio palūkanų normos fiksavimo laikotarpio klasifikuojamos į paskolas iki 1 metų ir nuo 1 metų. Pvz., 5 metų termino paskolos, kai sutartyje nustatoma palūkanų norma lygi trijų mėnesių VILIBOR⁴ pridėjus 2 procentinius punktus, pradinio palūkanų normos fiksavimo laikotarpiu bus laikomas laikotarpis iki 1 metų, nes sutartyje numatyta, kad šios paskolos palūkanų normą kredito įstaiga automatiškai keis kas ketvirtį. Pasibaigus pradiniam palūkanų normos fiksavimo laikotarpiui, laikantis iš anksto sutartyje numatytų procedūrų automatiškai keičiamos palūkanų normos įtraukiamos tik apskaičiuojant paskolų likučių palūkanų normas. Naujos paskolos su kintamomis palūkanų normomis priskiriamos paskoloms pagal pradinį palūkanų normos fiksavimo laikotarpį iki 1 metų.

Lentelėje pateiktas paskolų ir indėlių palūkanų normų klasifikavimas.

¹ PFI paskolų ir indėlių palūkanų normų statistika aprašyta 2003 m. ECB mėnesinio biuletenio Nr. 12 antrame intarpe „New ECB statistics on MFI interest rates“ (<http://www.ecb.int/pub/pdf/mobu/mb200312en.pdf>). Ji rengiama vadovaujantis ECB 2001 m. gruodžio 20 d. reglamento (EB) Nr. 63/2002 dėl statistikos apie indėlių ir paskolų palūkanų normas, kurias taiko pinigų finansinės institucijos namų ūkiams ir nefinansinėms korporacijoms (ECB/2001/18) (http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/l_1020020112lt00240046.pdf), reikalavimais ir PFI palūkanų normų statistikos vadovo (<http://www.ecb.int/pub/pdf/other/mfiinstratestatisticsmanualen.pdf>) rekomendacijomis.

² <http://www.lb.lt/lt/statistika/index.htm>

³ Formulėje naudojamos palūkanų normos x ir r yra bematės (bedimensiniai dydžiai), t. y. palūkanų normos procentais padalintos iš 100.

⁴ VILIBOR apskaičiuojama iš kotiruočių, kuriomis bankai pageidauja skolinti lėšų litais kitiems bankams, ir dažnai naudojama kaip indikatyvi palūkanų norma sandoriams sudaryti. VILIBOR apskaičiuoti naudojamos ne mažiau kaip penkių bankų skelbiamos kotiruotės, iš kurių atmetamos didžiausia ir mažiausia, o iš likusių apskaičiuojamas aritmetinis vidurkis.

Lentelė. Paskolų ir indėlių litais palūkanų normų statistika 2010 m. kovo mėn.

	Institucinis sektorius	Tipas	Pradinis palūkanų normos fiksavimo laikotarpis / Pradinis terminas / Įspėjamasis laikotarpis	Palūkanų norma, %	Suma, mln. Lt
Naujos paskolos	Nefinansinėms korporacijoms	Paskolos iki 3,4528 mln. litų (iki 1 mln. eurų)	Iki 1 m.	5,86	158,3
			Nuo 1 m.	8,58	6,6
		Paskolos, didesnės kaip 3,4528 mln. litų (nuo 1 mln. eurų)	Iki 1 m.	4,19	331,6
			Nuo 1 m.	–	–
	Namų ūkiams	Vartojimo paskolos	Iki 1 m.	12,24	5,1
			Nuo 1 m.	17,89	22,8
		Paskolos būstui įsigyti	Iki 1 m.	5,90	25,5
			Nuo 1 m.	10,38	1,8
Paskolos kitiems tikslams	Iki 1 m.	4,80	50,4		
	Nuo 1 m.	8,28	15,9		

	Institucinis sektorius	Tipas	Pradinis palūkanų normos fiksavimo laikotarpis / Pradinis terminas / Įspėjamasis laikotarpis	Palūkanų norma, %	Suma, mln. Lt
Nauji indėliai	Nefinansinių korporacijų	Sutarto termino	Iki 1 mėn.	0,18	227,8
			Nuo 1 mėn. iki 6 mėn.	1,78	223,3
			Nuo 6 mėn. iki 1 m.	3,39	129,3
			Nuo 1 m. iki 2 m.	3,57	4,0
			Nuo 2 m.	2,72	0,2
	Namų ūkių	Sutarto termino	Iki 1 mėn.	0,44	148,3
			Nuo 1 mėn. iki 6 mėn.	1,94	447,0
			Nuo 6 mėn. iki 1 m.	3,89	226,7
			Nuo 1 m. iki 2 m.	4,66	60,7
			Nuo 2 m.	6,37	24,7
Paskolų likučiai	Nefinansinėms korporacijoms	Iš jų: sąskaitų pereinavimas		5,06	368,7
		Pagal trukmę	Iki 1 m.	6,16	2 767,4
			Nuo 1 m. iki 5 m.	6,22	2 826,7
	Nuo 5 m.		6,17	1 932,5	
	Namų ūkiams	Iš jų: sąskaitų pereinavimas		17,05	654,8
		Paskolos būstui įsigyti	Iki 1 m.	2,96	21,2
			Nuo 1 m. iki 5 m.	6,5	52,1
			Nuo 5 m.	5,8	4 306,4
		Vartojimo ir kitos paskolos	Iki 1 m.	8,52	276,6
			Nuo 1 m. iki 5 m.	11,58	2 530,3
Nuo 5 m.			7,75	910,0	
Indėlių likučiai		Įspėjamojo laikotarpio	Iki 3 mėn.	0,26	54,0
	Nefinansinių korporacijų	Vienadieniai		0,31	3 838,1
		Sutarto termino	Iki 2 m.	4,79	2 059,2
			Nuo 2 m.	5,08	16,7
	Namų ūkių	Vienadieniai		0,2	6 590,2
		Sutarto termino	Iki 2 m.	6,16	10 486,0
			Nuo 2 m.	8,05	279,9

Šaltinis: Lietuvos banko apskaičiavimai.